

R

Reportages
& achtergronden

Grootmoeder en kleindochter: Maud Brandon en Carlijn Vis schelen zestig jaar, maar zijn geestverwanten. „Oma is nog steeds een beetje ondeugend...”

FOTO: RIAS IMMINK

KLEINDOCHTER SCHRIJFT HISTORISCHE ROMAN OVER 'SOLDATE VAN ORANJE' ELLIS BRANDON

De laatste Engelandvaarder

door CHARLES SANDERS

Lachend zitten ze daar, grootmoeder Ellis Maud Brandon en kleindochter Carlijn Vis. Familie, maar vooral geestverwanten. Het leeftijdsverschil van zestig jaar ten spijt. Ellis (89) is de enige nog levende vrouwelijke Engelandvaarder. Als jong meisje wist ze aan de Duitse bezetting te ontluchten. Carlijn (29) schreef een op feiten berustende roman over haar oma in de Tweede Wereldoorlog. 'Vrij spel' is meer dan een spannend verhaal, het is ook een historisch document. Want Ellis Brandon stond in contact met koningin Wilhelmina, prins Bernhard en de drie bekendste Nederlandse oorlogshelden: Erik Hazelhoff Roelfzema, Peter Tazelaar en Chris Krediet.

Hoofdrolspelers van de later zo beroemd geworden operatie Contact Holland: het bij Scheveningen en Katwijk aan land zetten van geheim agenten en radioapparatuur. Hazelhoff Roelfzema schreef er in 1970 zijn zeven jaar later door Paul Verhoeven verfilmde bestseller over.

Zelf zei hij - vlak voor hij stierf op 26 september 2007 - in een interview met deze krant op Hawaii dat Tazelaar en Krediet minstens zoveel recht hebben op de eretitel Soldaat van Oranje. Ellis Brandon trouwde in de oorlog met een van die andere 'soldaten', Chris Krediet.

Auteur Carlijn Vis: „Twee jaar heb ik aan mijn boek gewerkt, ik deed onderzoek in nationale archieven, interviewde die allerlaatste ooggetuigen. Mijn vaste baan als marketing manager gaf ik op om dit project te kunnen voltooien. Want oma's verhaal

Op haar 89e houdt ze nog steeds van Porsches, kordate mannen en 'n goed glas wijn

Oorlogsromantiek in Londen: Spitfire-vlieger en ridder MWO Chris Krediet trouwt met Ellis Maud Brandon. „Hij was zachtmoedig, eerlijk”, zegt de laatste levende vrouwelijke Engelandvaarder nu. EIGEN FOTO

toogjes. Haar derde echtgenoot kijkt vanaf de bank in de huiskamer van het Belgische villadorp Schilde toe. De boomlange kolonel der artillerie buiten dienst serveert koffie, praat met zachte stem. En hij schudt het wijze, grijze hoofd als zijn echtgenote een sigaret opsteekt.

Maar Ellis Brandon heeft te veel meegemaakt om zich de geneugten van het leven te laten ontzeggen. Hoe ongezond die soms ook zijn. Ze houdt immers óók van snelle Porsches, kordate mannen en een goed glas wijn. Nu nog, op haar 89e...

In het boek van Carlijn Vis wordt haar leven in die vijf donkere oorlogsjaren minutieus belicht. Het begin van de bezetting, ze was toen net zeventien, de eerste verzetsacties, de gevaarlijke en moeizame vlucht vanuit Nederland, de ontmoetingen met leden van het Koninklijk Huis en de regering in ballingschap.

„Dan zaten er op het Nederlandse ministerie van Binnenlandse Zaken in relatief veilig Londen legerofficieren achter hun bureaus. In uniform. Compleet met cavalerielarzen, inclusief sporen. Ik wist niet wat ik zag... Minister? Dat was onder ons Engelandvaarders een scheldwoord!”

Ook haar eerste stappen in het verzet komen aan bod. El-

lis woonde met haar ouders in Heemstede, toen in mei 1940 de oorlog uitbrak. Haar vriend Herman Friedhoff, lid van verzetsgroep Apostles, vroeg haar om koerier te worden. Op 7 augustus 1942 viel de Gestapo het huis van haar ouders binnen op zoek naar haar en Friedhoff. Beiden ontkomen, maar besluiten na op veel plaatsen te zijn ondergedoken het land te ontluchten.

Op 23 april 1943 vertrekken ze en doorkruisen België en Frankrijk. Ze sluipen dwars door de Pyreneëën naar Spanje. Om uiteindelijk neutraal Portugal te bereiken. Op 9 januari 1944 komen ze aan in Londen. Daar vindt de eerste ontmoeting tussen Ellis en Erik Hazelhoff Roelfzema plaats.

„Zo'n knappe jongen, beeldschoon, toen al een charmeur”, vertelt ze nu, ruim 68 jaar later. „Ik kwam aan op Oranjehaven, de club voor Engelandvaarders in Londen. Hij stond achter me, pakte mijn jas aan. „Zo, wat doet dit kleine meisje hier?” Later stelde hij me voor aan Peter Tazelaar en Chris Krediet. Ze vertelden over hun spionageacties, over pogingen met een motortorpedoboot agenten en radio's voor het verzet af te leveren. „Jij gaat zolang deze oorlog duurt niet meer naar Nederland. Er zijn al te veel mensen opgeofferd”, zei Hazelhoff Roelfzema. Doelend op het Englandspeel, het verraad waarbij al die Hollandse agenten in de val liepen.”

Hazelhoff vertelt haar hoe hij in Scheveningen een fles jonge jenever over de in smoking gehulde Peter Tazelaar gooit. Om de Duitsers op het verkeerde been te zetten. De Britse inlichtingendiensten MI5 en MI6 bevestigden deze scène later.

„Erik was een groot oorlogsheld, absoluut een van de drie Soldaten van Oranje”, zegt ze. „Vier maanden hadden we samen een relatie, al wist ik dat hij minstens nog één vriendin had... Hij was ijdel. Ik kreeg in mijn huisje in Notting Hill Gate eens een envelop uit Amerika. Afzender: Time Magazine. Met een levensgrote foto van Erik, 'mijn verloofde'. Bleek dat hij uit mijn naam naar Time had geschreven. Of ze de foto op de cover wilden zetten met een artikel over de prestaties van de heer Hazelhoff Roelfzema in oorlogstijd.”

Ellis Brandon besloot onmiddellijk tot actie. „Want ik laat niet met mij sullen. Dus toog ik richting Dorchester Hotel, waar Erik toen verbleef. Nog zie ik zijn stomverbaasde blik, toen ik hem vertelde wat ik van zijn actie vond...”

Als veel echte verzetsmensen en oorlogshelden schuwt Ellis Maud Brandon kritiek niet. Goed is goed, fout is fout. Zo komt haar vriend in die eerste oorlogsjaren, de in 2000 overleden Herman Friedhoff,

'Ik wist dat Erik Hazelhoff Roelfzema minstens nog één vriendin had'

er af als een chagrijnige verzetsman.

Terwijl Ellis op de lange en levensgevaarlijke vlucht uit bezet gebied vaak het voortouw neemt, is Herman Friedhoff vooral voorzichtig. Later in de oorlog trouwt Ellis met Chris Krediet. „Een lief en zachtmoedig mens.” Net als Hazelhoff Roelfzema en Peter Tazelaar kreeg hij voor zijn optreden tijdens Contact Holland uit handen van koningin Wilhelmina de Militaire Willems-Orde (MWO).

De vorstin was gek op haar drie jonge oorlogshelden, vertelt Ellis. Op de aardige en betrouwbare Chris. Op de heldhaftige maar onberekenbare - want vaak beschenken - Pe-

ter. En natuurlijk op die „knappe en zichzelf graag in het zonnetje zettende Erik”. Alle drie zouden ze uiteindelijk adjudant van Wilhelmina worden.

„Chris moest mee met de koningin naar Washington”, vertelt Ellis. „Wilhelmina sprak het Congres toe. Op de terugweg maakte het vliegtuig onverwacht een tussenlanding in neutraal Ierland. Chris droeg zijn uniform. De Ieren hadden hem geïnterneerd, als ze het hadden gezien. Omdat hij verder alleen zijn pyjama in de handbagage meedroeg, heeft hij die toen maar snel aangetrokken en is zo achter de koningin aan naar de terminal gelopen. Drie jonge honden en de vorstin. Zo ging dat...”

Na Contact Holland koos ieder zijn eigen pad. Ellis Brandon: „Mijn toenmalige echtgenoot Chris Krediet vloog Spitfires bij de RAF, Erik Hazelhoff was Mosquito-piloot bij Bomber Command en Peter Tazelaar deed spionage- en sabotagewerk voor Bureau Bijzondere Oprachten. Ridders Militaire Willems-Orde, maar toch ook weer gewoon een van de jongens.”

Haar huwelijk met Chris Krediet strandde in 1949. De twee gingen als goede vrienden uit elkaar. Krediet stierf jong, zestig jaar, in 1975. Peter Tazelaar overleed in 1993, hij werd 73.

Lang bleven die twee 'andere' Soldaten van Oranje relatie anoniem, tot historicus Victor Laurentius zijn boek over Peter Tazelaar publiceerde. Maar van rancune richting hun beroemde - en 90 jaar geworden - vriend Erik Hazelhoff Roelfzema was nimmer sprake. „Hij schreef, ik was daar gewoon te lui voor”, zei Tazelaar ooit.

Nu is er dan een boek waarmee ook het leven van die laatste vrouwelijke Engelandvaarder is vereeuwigd. De hoofdrolspeler: „Onderling be-

spraken wij nooit hoe we de tocht naar Londen hadden volbracht. Dat was geen item. We hadden het wel over de naoorlogse periode. Waarin alles zou veranderen in bevrijd Nederland! Daar is weinig van terecht gekomen. Koningin Wilhelmina dacht vanuit Londen dat bijna al haar onderdanen in het verzet zaten. Chris zei eens 'Majesteit, zo is het niet. De realiteit is anders. Helaas'. Maar ze bleef erin geloven.”

Carlijn Vis hoopt dat het oorlogsverhaal over Ellis Maud Brandon wordt verfilmd. In navolging van het door Erik Hazelhoff Roelfzema geschreven boek. „Het is een droom, maar 'Vrij spel' leent zich ervoor!”

Want hoe lang geleden ook, hielden en oorlogsvaarders spreken tot de verbeelding. Het ongekende succes van de musical Soldaat van Oranje - ruim 500 voorstellingen, meer dan een half miljoen bezoekers - is een bewijs. Vanaf Hawaii uitte Hazelhoff Roelfzema in deze krant nog zijn twijfels. „Mensen die eerst vrolijk zingen en dan plotseling gaan vechten... Raar toch! Zif iemand daar op te wachten?”

„Ja dus”, vertelt Ellis Brandon. „We waren tijdens Dodenherdenking dit jaar uitgenodigd voor een jubileumuitvoering. Ik moet zeggen dat ik de styling wel eens zou willen aanpakken. Want de hoofdrolspelers droegen soms de vreemdste fantasie-uniformen... Maar een spektakel was het!”

Ellis is trots op haar kleindochter Carlijn, op het boek. „Ze heeft het fantastisch gedaan, zoveel werk verzet!” Als de fotograaf hurkt om beide vrouwen goed in de lens te vangen, roept de 89-jarige uitbundig: „Op je knieën man, op je knieën. Jaaaaa... Zo zie ik het graag!” Carlijn Vis lacht: „Grootmoeder is altijd een beetje ondeugend gebleven. Tekenend voor de generatie die toen níét de andere kant opkeek...”

'Vrij spel', Carlijn Vis, uitgeverij Contact, ISBN 978-90-254-3785-5

VECHTEN VOOR ORANJE

Van de 1648 Nederlanders die Engeland in de oorlog wisten te bereiken, waren er slechts 48 vrouw. 'Last woman standing': Ellis Maud Brandon. De meesten namen de gevaarlijke pilootroute door België, Frankrijk, Spanje en Portugal. Anderen kozen voor tussenstop Zwitserland. Of namen simpelweg de kano richting het westen. Erik Hazelhoff Roelfzema en Spitfire 'aas' Bram van der Stok monsterden aan op vrachtschepen. Om uiteindelijk voor Oranje te kunnen vechten.

Erik Hazelhoff Soldaat van Oranje FOTO: JOHANNES DALHUISEN